

Der er brand i kroen!

Af Steen Kramer og Troels Torp Øhlenschlæger

Steen Kramer. Født 1950 i Horsens. Opvokset i Odense og tilflyttet Albertslund i 1975. Steen har i en del år beskæftiget sig med lokalhistorie og været ansat på flere arkiver på Vestegnen. Kasserer for Albertslund Lokalhistoriske Forening.

Troels Torp Øhlenschlæger. Arkivleder ved Kroppedal Museum (for Lokalhistorisk Samling Albertslund fra 1. april 2012 og Ishøj Lokalhistoriske Arkiv fra 1. november 2013). Cand. mag. i Historie og Pædagogik fra Roskilde Universitet 2007. Har arbejdet som pædagog fra 1997-2012. Tilflytter til Vestegnen i 2008 – bor i Taastrup. Troels Torp Øhlenschlæger har skrevet en række artikler om Albertslund og et kapitel til antologien "Den Grønne Metropol" om Store Vejleå – set fra Albertslund.

Brand! Det brænder! Intet andet ord er mere dramatisk end dette. Alle vegne er ildløs noget man husker – og som ofte markerer den civile historie med milepæle mennesker husker: Særligt bemærkelsesværdigt er det når kgl. privilegerede kroer – eller hele landsbyer – er ofre for den røde lue, det har vi beskæftiget os med i de følgende nedslag:

Branden i Vridsløselille 1808

Da slægtsforskeren Jan Wibrand søgte på sine aner på Tranemose-

gård – bl.a ved en henvendelse her til arkivet – fandt han også brandundersøgelsen og var herefter så venlig at sende os en affotografering. Denne affotografering er sidenhen blevet transskriberet af og med hjælp fra både Jan Wibrand og Emil Kruuse og danner kildegrundlaget til denne beretning. De skal have stor tak.

Det mest begivenhedsrige indhold kan findes i et dokument hvor brandinspektøren afrapporterer sit brandforhør – et forhør der beretter

Dette luftfoto er selvfølgelig ikke fra 1808 – men på billedet man se landsbyen Vridsløselille i sin fulde udstrækning fra før byudviklingen. Ved Roskildevej ses kroen ses til højre.

om en storbrand d. 17/5 1808, der er startet på Roskilde Kro – og som har bredt sig til Vridsløselille.

Det er et brandforhør der er nævnt i Jørgen Niensens bog om Roskilde Kro, hvori det fremgår af brandtak-sationsprotokollen at der har været møde på Københavns Amts birke-ting d. 25. maj om branden.¹ Brandforhøret skal ses som en del af det retslige efterspil efter storbranden. Teksten beretter indledende:

Anno 1808 d. 18de Maj indfandt jeg mig udi Herstedvester Sogn for at afholde Undersøgelses Brandforhør i anledning af den i Gaar hos Kro-emand Christian Koefoed opkommen Ildsvaade, hvorved hans Roeskilde Kroe total blev lagt i Aske – og hvorfra Ilden ved den stærke Storm blev ført til Wredsløselille Bye, hvor endvidere Peder Sørensens, Niels Christensens, Poul Hansens og Søren Andersens Gaarde, samt Christian Koefoeds, Albrecht Pedersens, Mads Pedersens, Søren Christensens, Hans Kielsens, Søren Larsens, Hans Andersens, Søren Andersens, Hans Pedersens og Anders Olsens Huuse ligeledes total bleve lagde i Aske, hvorved var nærværende til Viterlighed Sog-

nefoged Peder Andersen af Riisby og Sognefoged Niels Pedersen af Brøndbyvester; hvorda fremstod: Ejeren af Roeskilde Kroe, Christian Koefoed, som forklarede: at da han i Gaar, klokken 9½ Slet havde fulgt Conferentz Raad Hiorthøj med fleere, som havde spist Frokost, til Vogns, og han derefter var i Sysel med andre Giester, af hvilke der vare og forventedes fleere, siden det var Markets Dag i Roeskilde, vare 2 de Slagtersvende, hvoraf den eene skal kaldes Hartmann, og tiene paa Vester Broe, kommen og raabt: at der var Ild i Hovedbygningen af Kroen...

Der er brand i kroen! Herefter kommer så vidneskildringer som vi vil sammenfatte i det følgende, men først efter lidt baggrundsinforma-tion:

Den navnkundige Roskilde Kro som er opkaldt efter sin beliggenhed ved Roskilde Landevej blev bygget i 1770'erne (med en grundsten nedlagt i 1773) – nogenlunde samtidigt med at den nye Roskilde Landevej (anlagt 1770-76) og på det sted som foreningshuset Roskilde Kro står i dag.² Landevejskroen blev "flyttet" fra sin hidtige placering ved den æl-

Roskilde Kro før første Verdenskrig.

dre Roskildevvej – hvor den allerede havde en lang historie.

Ingen af bygningerne fra kroens anlæg 1773 står dog i dag – kroen brændte som skrevet står – ned til grunden i 1808. Allerede 35 år efter den var blevet anlagt af Peter Wieth – med møje og besvær – stod den nye kromand Christian Kofoed – overfor at skulle opføre kroen på ny.

Men brandforhøret beretter udover dette faktum om en meget dramatisk morgen d. 17. maj 1808, hvor

ikke kun kroen, men stort set hele landsbyen brændte ned! En katastrofe af krigslignende omfang – og det mindre end et år efter at krigen faktisk havde været skræmmende nær. I august 1807 havde kroen været hovedkvarter for englænderne under kommando af den senere Duke of Wellington, der udkæmpede et slag nær Køge i 1807.³ Men kroen var kommet uskadt ud af den historie – efter branden må lokalbefolkningen have følt at de var kommet fra asken til ilden.

I et brev fra brandmesteren til Køb. Amt står bl.a.:

Roeskilde Kroe d. 17. dennes er afbrændt tilligemed 4 Gaarde 10 Huuse i Vridsløselille, hvorved Brandskaden omtrent kan beregnes til 16000 rd. (rigsdaler)

Til sammenligning blev branden i Herstedøster præstegård 5 år senere beregnet til 500 rigsdaler – se næste artikel her i bogen.

Men tilbage til brandforhøret: Kromanden Kofoed forklarede at han – på en morgen hvor det blæste voldsomt – havde fulgt en gæst – Konferenceråd Hiorthøi til vogns efter morgenmad (kaldet frukost) – klokken halv ti og her havde to slagtersvende råbt til ham at der var brand i kroens hovedbygning. Han opdagede så at der var ild i tagskægget ud mod Roskildevej (kaldet *Landevejen*). Kromanden og gårdskarlen Jens var herefter løbet op og set fra loftslemmen at taget var helt *bespændt* med ild.

Christian Kofoeds første tanke gik til kreaturerne som han efterfølgende fik i sikkerhed – uden at tænke på kroens kontante beholdning af

penge – siden kom det dog frem at hans kone – Cecilia Hellesen – havde reddet 100 rigsdaler.

Kromanden kunne ikke i sine tanker komme på nogen anledning til at branden skulle være brudt ud. Da der var markedsdag i Roskilde forventedes mange gæster men al mad var lavet dagen i forvejen, så der var kun brugt pande til *frukosten*, men kromanden stod inde for at ilden var slukket længe før branden opstod i komfuret. Hans bedste bud var at forbirejsende havde brugt *svamp* (tøndersvamp – også kaldet fyrsvamp) – der på grund af vinden var sprunget op i taget. Dette var en almindelig optændingsmetode før tændstikkernes tid.

Brandforhøret tilkaldte yderligere 9 andre vidner – både gæster og krofolk – og alle havde opdaget ilden ved halv ti-tiden – i den almindelige råben og opstandelse – og havde reddet sig i sikkerhed. Ingen forklaringer på ildens opkomst kom for dagens lys.

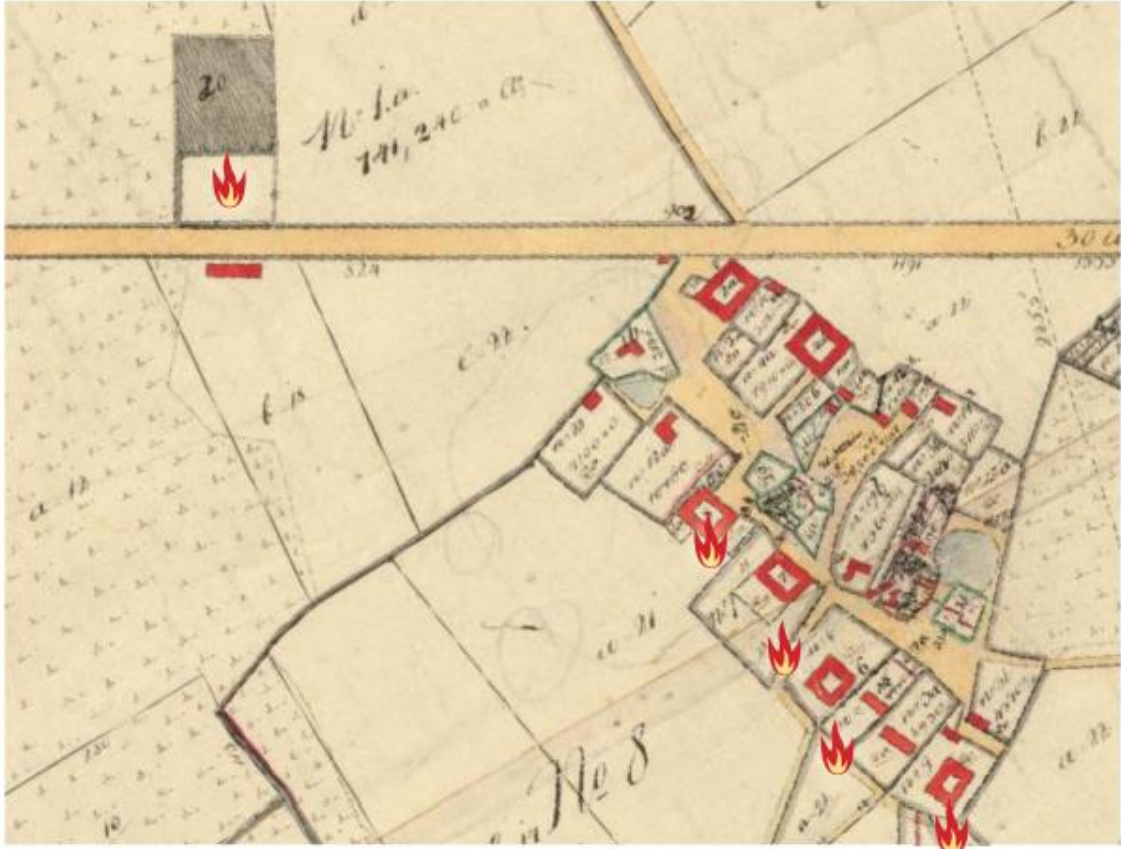
Til gengæld får vi et fint indblik i hvilke pligter kroens folk var igang med en travl morgen på kroen: Jens

Pedersen Gaardskarl *havde været i Gaarden for at eftersee og samle nogle Vogne, som havde været hos Hiulmanden og Christen Mariussen*” Brygger og Brænder på Stedet, forklarede, at han imellem 9 og 10 havde været i *Brenderiet for at passe paa Ankeret da Peer Tærskemænd kom ind og raabte: at der var Ild i Stuehuuset ud til Landevejen*. Marie Rosenberg havde været ved at hænge gardiner op på gangen og havde ikke troet på meldinger om ilden i først omgang, men var så alligevel *sprunget på Salen for at redde nogle sengeklæder*” – hvilket var lykkedes hende. Sidse Christians Datter forklarede: *at da hun i Gaar Formiddags kl. imellem 9 og 10 havde som sædvanlig ”staaet i Skiænkestuen for at maale Brændeviin havde Opvartnings Pigen Gustava, raabt at der var Ild. Hun var da sprungen for at redde noget af sit Tøj, og vidste ikke det ringeste videre at forklare*. Flere gæster havde været på deres værelser og alle kom ud i god tid.

Smeden Hans Jensen af *Wredsløselille* (Vridsløselille) havde opdaget ilden i kroen og fandt sin kone for at sige at han ville løbe ned for at hjælpe. Det nåede han dog ikke

inden der var ildløs hos ham som det første sted i selve landsbyen hvor ilden fik fat. Hans *Huus var tændt og saa hastig lagt i Aske, at han nærvæd havde mistet sit ene Barn, og fik følgelig ikkuns saare lidet reddet*.

Derfra var ilden ført til de *”øvrige bemeldte afbrændte Steder i Byen”*, der var bespændt med ild på mindre end en halv time og på grund af den *”stærke Storm”* havde det ikke været menneskeligt muligt at standse ilden – eller at få noget synderligt reddet. De 4 gårde der blev ofre for den røde lue, den famøse dag i 1808, var de sydlige 4 gårde i Vridsløselille, ilden har fulgt vinden det er tydeligt – i sydøstlig retning. Først i rækken lå gård matrikel nr. 8 (Toftegård – senere kendt som Dyregården) og ejet af Peder Sørensen i 1808 og herefter nr. 7 ejet af Niels Christensen (”Bakkegård”) , nr. 6 ejet af Poul Hansen (Tranemosegård) og endelig nr. 9 ejet af Søren Andersen (”Hyl-dagergård”). I denne artikel har vi ikke præcist kunnet se hvilke huse der var berørt, men det er nærliggende at antage at det var husene i vindretningen.⁴

Kortet her er fra mindst 50 år efter branden – men gårdenes placering er god nok. De gårde, der brændte er markeret med flammer.

Kroen og gårdene bliver genopført for forsikringspengene. Siden overtager andre ejere selvsagt kroen. I 1834 overtager Anders Brøndum kroen og satser på brændevinsproduktion og opfører flere krobygninger – flere bygninger på kroen brænder sågar igen 6. juni 1845, men den daværende ejer genopfører (også) hurtigt – så han kan fortsætte den brændevinsproduktion der foregik.⁵

Røde Vejmølle Kro

Den 16. januar 1892 nedbrændte rejsestalden til Røde Vejmølle Kro. En 16-årig opvarter tilstod at have påsat branden uden dog at have givet nogen forklaring om årsagen til denne handling. Opvarteren blev idømt 1 års forbedringshusarbejde samt at udrede erstatning til brandforsikring selskaberne.

Røde Vejmølle Kro før første Verdenskrig.

I 1960 købte benzinselskabet Esso Røde Vejmølle kro, Kroen blev revet ned og selskabet opførte en service-station på stedet. Rejsestalden blev dog bevaret og der blev indrettet et serviceværksted. En fredag eftermiddag i 1968 skete en voldsom eksplosionsbrand i værkstedet. Ilden opstod, da en mekaniker var i færd

med at svejse en bil. Pludselig opdagede han, der var gået ild i et af bilens sæder. Mekanikeren forsøgte at slukke ilden med en hånd ildslukker, men ilden havde allerede godt fat og arbejderne måtte hurtigt forlade værkstedet. Da Brandvæsnet og Falck-Zonen nåede frem skete den første eksplosion, da benzintanken i bilen blev antændt.

På værkstedet stod 4 biler og ilden fik yderlig fat da også disse bilers benzintanke gav næring til ilden. Rejsestalden nedbrændte og brandskaden anslås til at blive noget over 100.000 kr. Ved denne brand forsvandt den sidste rest af Røde Vejmølle Kro.

1 Jørgen Nielsens bog hedder "Roskilde Kro - 500 år ved landevejen" og er udgivet af foreningen i 2018. Branden er nævnt på side 123.

2 Kroen har en forhistorie på den ældre Roskilde Landevej - (nord for den nuværende) og blev "nedbrudt" af "svensken" o. 1659-1660 da svenskerne hærgede - dog meldes der ikke om nedbrænding. I gældende kommuneplan er området udpeget som kulturmiljø og det vil sige at fortidsminder, landskabelige og kulturhistoriske helheder bør bevares, og deres historie skal formidles til offentligheden.

3 På arkivet kan stadig (2020) ses detektorfund af Tanja Mikkelsen gjort ved Roskilde Kro i en montreadstilling, bla. musketkugler fra 1807 der kan stamme fra de engelske soldater.

4 Oplysningerne er fundet i arkivfonden A231: Poul Høyers undersøgelser af ejere gennem tiden og jf. med folketællingen fra 1801.

5 Jørgen Nielsens "Roskilde Kro - 500 år ved landevejen" Branden er nævnt på side 124.